

*Клюев О. М.,
доктор юридичних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Міжнародного університету бізнесу і права*

ДО ПИТАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Стаття присвячена актуальним питанням у сфері правоохоронної діяльності, побудови відповідної системи її особливості функціонування. Також у статті розглянуто визначення поняття правоохоронної діяльності, її ознак, місця і ролі як державної діяльності щодо охорони права.

Ключові слова: правоохорона діяльність, охорона прав, державна діяльність, правопорядок, законність.

Постановка проблеми. Серед головних завдань правової демократичної держави пріоритетне значення мають: постійна турбота про зміцнення правопорядку та законності, захист суспільства і кожної особи від злочинних посягань, організація та координація на загальнодержавному рівні та в окремих регіонах боротьби зі злочинністю. Боротьба зі злочинністю, утвердження правопорядку розглядається як надзвичайно актуальне загальнодержавне завдання великої політичної ваги, найважливіша складова частина багатопланової діяльності органів державної влади, і в першу чергу – органів внутрішніх справ [1, с. 54].

Стан наукового дослідження. Питання правоохоронної діяльності в своїх наукових роботах розглядали такі видатні вчені, як: В. Д. Ардашкин, В. С. Анджієвський, О. М. Бандурка, В. А. Байдуков, Ю. А. Ведерников, А. І. Казаков, М. І. Мельник, Л. Л. Попов, О. Ф. Скакун, О. Д. Тихоміров, І. А. Тимченко, М. І. Хавронюк, В. Ю. Зайцев, М. І. Еропкин та інші.

Актуальність статті полягає у висвітленні питань, пов'язаних з системними змінами у правоохоронній діяльності України на шляху глобальних сучасних державних перетворень. Наукова новизна полягає у спробі розкрити сучасний стан та перспективи розвитку правоохоронної діяльності нашої держави.

Виклад основного матеріалу. Поряд з державними органами, що вирішують завдання господарського будівництва, культури, науки, обороноздатності і державної безпеки, зовнішньої політики і т.д., існують і такі, які створюються тільки для охорони, захисту права, тобто, здійснення діяльності, що одержала найменування – правоохоронна діяльність. Ідея про необхідність виділення в державному механізмі самостійної групи органів, які здійснюють правоохоронну діяльність, в числі яких, зрозуміло, перебувають і органи внутрішніх справ, в літературних джерелах останніх років знайшла досить чітке оформлення. При цьому під правоохоронною, як правило, розуміється така державна діяльність, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних заходів впливу [2, с. 7].

Можна було б вважати відповідні державні інститути правоохоронними на тій підставі, що вони здійснюють охоронну діяльність за допомогою правових засобів. Але практика свідчить про те, що правоохоронні органи широко використовують у своїй діяльності не тільки правові, але й організаційні засоби [3, с. 139].

Так, правоохоронні органи: постійно аналізують криміногенну (оперативну) обстановку, вносять пропозиції правоохоронного характеру (наприклад, виставлення додаткових нарядів патрульно-постової служби міліції, взяття під охорону окремих об'єктів тощо) до планів соціально-економічного розвитку і програм боротьби зі злочинністю та профілактики правопорушень; виявляють, реєструють і приймають заходи профілактичного впливу до осіб, що порушують правопорядок, правила громадського співіснування (життя); вносять до державних органів, підприємств, закладів та організацій пропозиції про усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, застосовують заходи реагування до посадових осіб та правопорушників; надають зацікавленим органам і громадянам інформацію про проведену профілактичну роботу та стан правопорядку; здійснюють нагляд за законністю інших державних органів, громадських організацій та окремих громадян; у відповідності із законодавством про судоустрій і судочинство приймають рішення про необхідність прийняття заходів щодо усунення причин та умов вчинення правопорушень, реєстрації осіб, які перебувають на спеціальних (профілактичних) обліках; роз'яснюють законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти в сфері громадського порядку; виконують інші функції, що мають правоохоронне значення.

Визначення поняття правоохоронної діяльності, її ознак, місця і ролі як державної діяльності щодо охорони права, так і правової діяльності взагалі, різноманітні [4, с. 168-173; 5, с. 16-32], що залежать від неоднакового бачення вченими та практиками функціонального призначення правоохоронної діяльності, її суб'єктного складу, предметної спрямованості, форм здійснення тощо. Найбільш часто правоохоронна діяльність розглядається як різновид правозастосування, особливістю якого є виявлення правопорушень, розгляд відповідних юридичних справ та прийняття рішень щодо застосування заходів юридичної відповідальності [6, с. 12-22].

У свій час І. С. Самощенко під правоохоронною діяльністю розумів «діяльність по охороні норм радянського права від будь-яких правопорушень» [7, с. 89].

Заслуговує на увагу точка зору, відповідно до якої спочатку виділяють правотворчу і правозастосовчу діяльність, а потім останню поділяють на правозабезпечуючу, юрисдикційну, правовиконавчу та контрольно-наглядову [8, с. 46-52].

Аналізуючи поняття «правоохоронна діяльність», важливо приймати до уваги те, що в нього нерідко вкладають різні поняття. Так, для одних вчених вказана діяльність – це діяльність компетентних органів щодо боротьби з правопорушеннями [9]. Для інших – це забезпечення громадського порядку в громадських місцях [10]. Інші вчені правоохоронну діяльність розуміють як «право примусову». Так, І. Л. Петрухін та В. Д. Ардашкін вважають, що правоохоронну діяльність здійснюють ті органи, які мають право застосовувати примусові заходи [11, с. 47-49]. Їх ще називають органами примусового підтримання правопорядку [12, с. 1].

Інші вчені до правоохоронної діяльності відносять таку діяльність, яка здійснюється спеціально уповноваженими органами з метою охорони прав шляхом застосування юридичних засобів впливу [13, с. 4]. На думку М. І. Мельника та М. І. Хавронюка правоохоронною діяльністю займаються лише спеціально створені державні органи. Правоохоронна діяльність у сфері боротьби із злочинністю, на їх погляд, включає застосування передбачених законом примусових заходів до осіб, що вчиняють суспільно-небезпечні діяння, і заходів з відновлення порушених в результаті їх вчинення прав і законних інтересів юридичних і фізичних осіб [5, с. 26-27].

Необхідно погодитись з О. Д. Тихомировим та Ю. А. Ведерніковим, що незважаючи на розмаїття поглядів вчених щодо сутності і місця правоохоронної діяльності, вони єдині у визнанні її як державно-владної діяльності, котра здійснюється в правовій формі і безпосередньо пов'язана з попередженням та профілактикою правопорушень [4, с. 168].

Такий підхід обов'язково повинен базуватись на наступних теоретичних положеннях: правоохоронна діяльність є одним із видів правової форми державної діяльності (правозастосування), тобто, тягне відповідні юридичні наслідки, що відрізняє її від фактичної (організаційної) форми, яка не має такої властивості; особливість правоохоронної діяльності зумовлена спрямованістю її на запобігання, припинення, розслідування, профілактику правопорушень.

Правоохоронна діяльність має цілий ряд ознак, до яких, на нашу думку, слід віднести такі: по-перше, така діяльність може здійснюватися не будь-яким способом, а лише за допомогою застосування юридичних заходів впливу (наприклад адміністративних стягнень або кримінальних покарань). По-друге, істотною ознакою правоохоронної діяльності є те, що застосовувані в ході її здійснення юридичні заходи впливу, повинні відповідати законам або іншим правовим актам. По-третє, характерним для правоохоронної діяльності є і те, що вона реалізується у встановленому законом порядку, з дотриманням визначених процедур. По-четверте, суттєвою ознакою правоохоронної діяльності є і те, що її здійснення покладається на спеціально створювані державні органи, які комплектуються відповідним чином підготовленими фахівцями.

Таким чином, однією із найважливіших внутрішніх функцій держави слід визнати правоохоронну, суть якої полягає в забезпеченні охорони конституційного ладу, прав і свобод громадян, законності і правопорядку, навколишнього природного середовища, всіх суспільних відносин, які встановлені і регулюються правом. На виконання правоохоронної функції спрямовано специфічний вид державної діяльності – правоохоронну, яка здійснюється спеціальними органами, що одержали назву правоохоронних.

Висновок. Отже, під правоохоронною діяльністю ми розуміємо вид державної діяльності, що здійснюється з метою охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, попередження а в деяких випадках і припинення правопору-

шень, охорони, захисту і відновлення прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб спеціально уповноваженими на це органами.

Література:

1. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: [підручник] – Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. – 480 с.
2. Судебные и правоохранительные органы Украины: [учебник] / Под ред. проф. А. М. Бандурки. – Харьков: Ун-т внутр. дел, 1999. – 350 с.
3. Скаун О. Ф. Теория государства и права: [учебник] – Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел. 2000 – 704 с.
4. Тихомиров О. Д., Ведерников Ю. А. Диалектика змісту та форми правоохоронної діяльності. // Збірник наукових праць. Філософські проблеми права та правоохоронної діяльності співробітників ОВС. – К.: Українська академія внутрішніх справ, 1995. – С.168-173.
5. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність. – К.: Атіка, 2002. – 576 с.
6. Правоохранительные органы Российской Федерации: [ученик] / Байдуков В. А., Зайцев В. Ю., Казаков А. И. и др. / Под ред. Скуратова Ю. И., Семенова В. М. – М.: Юрид. лит., 1998. – 288 с.
7. Самошенко И. С. О формах осуществления функций государства // Советское государство и право. – 1956. – № 3. – С. 87-92.
8. Нашиц А. М. Правотворчество. Теория и законодательная техника. – М.: Мысль, 1974. – 402 с.
9. Анджієвський В. С., Тимченко І.А. Нове законодавство про адміністративні правопорушення. – К.: Політвидав України, 1987. – 110 с.
10. Еропкин М. И., Попов Л. Л. Административно-правовая охрана общественного порядка. – Л.: Лениздат, 1973. – 328 с.
11. Петрухин И. Л. Правосудие: время реформ. – М.: Наука, 1991. – 125 с.
12. Ардашкин В. Д. К теории правоохранительного механизма // Правоведение. – 1988. - № 1. – С.1-7.
13. Гуценко К. Ф., Ковалев М. А. Правоохранительные органы: Учебник для студентов юрид. вузов и ф-тов. – Изд. 4-е, перераб., доп. – М.: Изд-во Зерцало, 1998. – 416 с.

Клюев А. Н. К вопросу правоохранительной деятельности в Украине: теоретический аспект

Аннотация. Статья посвящена актуальным вопросам в сфере правоохранительной деятельности, построения соответствующей системе ее особенности функционирования. Также в статье рассмотрены определение понятия правоохранительной деятельности, ее признаков, места и роли как государственной деятельности по охране права.

Ключевые слова: охрана порядка деятельности, охрана прав, государственная деятельность, правопорядок, законность.

Klyuev O. The question of law enforcement in Ukraine: theoretical aspect

Summary. The article is devoted to the current issues in the areas of law enforcement, building relevant features of the system operation. The article deals with the definition of law enforcement, its features, as the place and role of the state to protect rights.

Key words: law enforcement activity, protection of rights, public activities, law, legality.